

Павленко Жанна Олександрівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: pavlenko@nlu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-6408-4299

Кликов Олександр Ігорович, аспірант кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: o.i.klykov@nlu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0005-1366-2374

ОБ'ЄКТ АРГУМЕНТАЦІЇ У ПРАВОВОМУ КОНТЕКСТІ: ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ Й ПІДХОДИ

У статті здійснено осмислення внеску основних підходів у прийняття рішення у правовій аргументації шляхом короткого огляду основних концепцій відносно її об'єкта. Обґрунтовано, що поняття «точка зору» як об'єкт аргументації у правовому контексті не тотожне поняттям «висновок», «претензія», «пропозиція», «окрема думка судді».

Ключові слова: *правова аргументація; раціональна дискусія; точка зору; претензія; пропозиція, яка дебатуються; окрема думка судді.*

Постановка проблеми. У теорії аргументації як складному міждисциплінарному знанні, що своїм корінням сягає періоду античності, існує велика кількість концепцій, у рамках кожної з яких можна виділити ряд певних підходів. Різноманітність цих підходів пов'язано як з об'єктом аргументації, так і з методами, які використовуються для дослідження об'єкта. Наприклад, логіків цікавлять умови, за яких з тих чи інших засновків люди роблять ті чи інші висновки, психологів – якою мірою переконливі висловлювання впливають на ставлення людей до якої-небудь проблеми, фахівців із дискурсного аналізу цікавить те, як люди висловлюють свою думку у процесі комунікації.

Правова аргументація не є простим додатком розроблених філософами аргументативних технік до окремих прикладних питань права. Однією з основних концепцій правової аргументації є логічна концепція, у рамках якої пропонується функціональний підхід, що продиктований необхідністю юридичної прагматизації логіко-теоретичного матеріалу, при якому пропонується логіко-структурний тип аналізу юридичної аргументації [1, с. 5].

Ефективним підходом, виникнення якого пов'язують, зокрема, з кардинальною зміною ролі судді в суспільстві, який поєднує логічні, риторичні та комунікативні аспекти правової аргументації, є комплексний – діалектичний підхід. Правова аргументація в його рамках розглядається як процедура обговорення, у процесі якої сторони обстоюють у суперечці свої позиції, керуючись правилами раціональної дискусії. Якщо раніше судді відводилася роль виконавця законів, тобто суддя повинен був вивчити факти і докази та застосувати до них норму закону, яка ясно, чітко і недвозначно була сформульована законодавцем, то в ХХ ст. погляди на функції судді змінилися, оскільки законодавець не може передбачити всіх можливих ситуацій і змін у суспільному та економічному житті, тому при створенні законів він змушений використовувати найбільш загальні формулювання правових норм, які в подальшому підлягають тлумаченню у процесі правозастосування. Суддя виконує завдання інтерпретації норм закону, формулюючи конкретну норму для конкретної ситуації. Він не «виводить» рішення із загальної норми закону, але виробляє приватну норму на основі останньої, обґрунтовуючи дану інтерпретацію загальної норми як найбільш прийнятну в конкретній ситуації. Зокрема, в одному з рішень Федерального Конституційного Суду Німеччини зазначається: «Потреба забезпечення такої гарантії, як «заповнення прогалін у законодавстві», є з огляду на те, що існують нові загрози вільному розвитку особистості, які здебільшого виникають у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу» [2]. В. І. Кістяник відзначає, «що роль судді під час застосування судової аргументації полягає не так у правильному застосуванні норм права, як у філософсько-теоретичному підході до вирішення питання правового характеру з метою забезпечення реалізації правових цінностей» [3, с. 66–67].

Дослідження правової аргументації в рамках комплексного підходу є актуальним не лише для теоретиків та філософів права, а також і для юристів-практиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження діалектичного підходу у правовій аргументації є актуальним, оскільки в основі будь-якого судового процесу лежить змагальний принцип правової аргументації, який по-різному інтерпретується в різних правових традиціях [4, с. 129]. Розвиток діалектичного підходу у правовій аргументації йде паралельно з розвитком діалектичного підходу в загальній теорії аргументації [5]. Вчених, які розробляють діалектичний підхід, цікавить, наскільки ті чи інші точки зору здатні витримати перевірку на міцність у процесі аргументованого обговорення. Важливий внесок у розвиток даного підходу внесли представники західної школи аргументації, які розглядають правову аргументацію як форму раціональної комунікації, учасники якої ставлять перед собою мету досягти

раціонального консенсусу за допомогою обміну думками. У цьому випадку аргументація вважається частиною діалогу про прийнятність юридичної точки зору. Будь-яка людина, яка висуває юридично значущу точку зору і хоче, щоб її було прийнято, зобов'язана представити аргументи на підтримку своєї позиції. Раціональність спору залежить від того, чи задовольняє процедура обговорення певним формальним і сутнісним критеріям прийнятності. Перевага діалектичного підходу до аргументації полягає в тому, що він дозволяє враховувати формальні, прикладні і матеріальні критерії прийнятності аргументації.

У рамках діалектичного підходу активно розвивається прагматодіалектичний підхід, який дозволяє розглядати аргументацію з точки зору теорії мовних актів [5–10]. Вагомий внесок у його розвиток зробили Р. Гроотендорст [11; 12], Ф. ван Емерен [11–13], Х. Клоостерхаус [14], Е. Фетеріс [5; 7; 8; 14; 15] та ін. Прагматодіалектика розглядає аргументативний дискурс як спробу вирішення розбіжностей [13, р. 6]. Для прагматодіалектичного підходу характерне поєднання діалектики з риторикою. Сторони процесу не лише намагаються вирішити відмінність у поглядах у раціональний спосіб, але й завоювати прихильність цільової аудиторії. Ідеальна модель критичної дискусії, розроблена в рамках прагматодіалектики, включає чотири стадії ведення дискусії, спрямовані на вирішення конфлікту думок: стадію конфронтації; стадію відкриття дискусії; стадію аргументації; завершальну стадію.

Вітчизняні науковці, зокрема представники київської, львівської, харківської наукових шкіл, у своїх роботах, які було присвячено пошуку відповідей на актуальні запитання юридичної практики, досліджують діалектичний підхід задля сприяння покращанню правової аргументації. Особливості діалектичного підходу до правової аргументації останнім часом висвітлювали в своїх наукових розвідках Т. Дудаш [16; 17], В. Кістяник [3; 18], О. Щербина [19], О. Юркевич [1] та ін.

Формулювання цілей. Однією з ключових проблем у вивченні правової аргументації є те, яким чином слід підходити до аналізу аргументативного тексту або бесіди, щоб правильно виділити в них об'єкт – те судження, яке висувається, оскільки досить часто нелегко визначити, що саме обговорюється в кожному конкретному випадку. Якщо неможливо визначити, що саме обговорюється, також неможливо вирішити, чи мають доводи відношення до об'єкта аргументації, не кажучи вже про те, чи містять вони його переконливу підтримку. Для того щоб вирішити цю проблему, необхідно насамперед чітко визначитися, якої концепції відносно об'єкта аргументації слід дотримуватися в тому чи іншому конкретному випадку. **Мета цієї статті** – визначити внесок основних підходів у прийняття рішення у правовій аргументації шляхом короткого огляду основних концепцій відносно її об'єкта.

Виклад основного матеріалу. Одним із найефективніших механізмів досягнення позитивного результату вирішення юридичної справи є належна правова аргументація [20]. У 70-х і 80-х рр. ХХ ст. А. Аарніо, Р. Алексі і О. Печеником був розроблений ряд комплексних теорій правової аргументації, у яких юридичні доводи розглядаються з позицій комунікативної діяльності. Ключовим поняттям діалектичного підходу до правової аргументації є поняття дискурсу. Правовий дискурс, як комунікативну діяльність, спрямовано на регулювання соціальних відносин через стійку систему правових норм, який набуває різних форм, проявляється на всіх стадіях правового регулювання і реалізується в рамках дискурсивного співтовариства інституціонального типу, що виконує діяльність у сфері права. Розрізняють теоретичний і практичний правовий дискурс. Правовий дискурс є процесом, під час якого створюють описові судження про правдивість чи неправдивість (теоретичний дискурс) або неописові судження про правильність, прийнятність або неприйнятність, особливо норм (практичний дискурс) [21].

Логічну структуру правового дискурсу в загальному вигляді може бути представлено таким чином: мета – метод – результат. Мета визначає чітку спрямованість інтелектуальної діяльності учасників комунікації. Наприклад, це може бути пошук істини, вирішення певних проблем, досягнення консенсусу та ін. Зокрема, на думку Т. Дудаш, «мета правової аргументації в найзагальніших формулюваннях полягає у тому, щоб переконати адресата правової аргументації, а також аудиторію в прийнятності певної позиції (погляду, тези, висновку) за допомогою наведення аргументів – правових і позаправових» [16, с. 144]. Метод – це прийоми і способи, які використовують суб'єкти дискурсу для досягнення мети. Результат показує ступінь досягнення мети. Визначення мети аргументації і вибору методів для отримання результату залежить значною мірою від того, який із теоретичних підходів буде застосовано при аналізі аргументації.

Для того щоб юридичне рішення було прийнятним, важливо, щоб учасники дискусії дотримувалися певних правил, а дискусія відповідала процесуальним критеріям раціональності [22, с. 359]. У своїх теоріях науковці в рамках діалектичного підходу адаптують концепції, що містяться в різних теоріях аргументації, задля застосування в галузі права, визначають критерії раціональності у правовій аргументації, міри раціональності професійного міркування і ступінь виправдання вимоги раціональності у правових справах. Вони виділяють загальні і приватні правові критерії раціональності, застосовні до конкретних видів професійної дискусії, серед яких можна розмежувати процесуальні критерії та критерії, що стосуються суті справи, яка розглядається. Процесуальні критерії стосуються процедури дискусії та процесу обґрунтування. Сутнісні критерії належать до стандартів раціональнос-

ті, які застосовуються в оцінці юридичних доводів, призначених для різних галузей права і різних аудиторій. Усі ці теорії будуються на переконанні, що раціональність залежить від якості процедури, згідно з якою розвивається дискусія, а їхніми центральними елементами є відправні положення, норми і правила раціональної правової дискусії, методи аналізу та оцінки доводів і методи реконструкції раціонального обґрунтування.

У прагматіалектичній теоретичній моделі поняття дискурсу замінено на поняття раціональної (критичної) дискусії та головним є прагматичний складник. Аргументація розуміється як процес критичної дискусії, що являє собою процедуру обстоювання раціональної точки зору за певними правилами, а сама дискусія розглядається як діалог на тему про прийнятність тієї чи іншої точки зору. Тобто об'єктом аргументації в рамках даного підходу є точка зору (позиція), яку у процесі обґрунтування аргументатор прагне якомога ясніше представити, ігноруючи в деяких випадках можливі наслідки своїх доказів і реакцію адресата. Тільки наявність точки зору накладає зобов'язання вести раціональну дискусію. Ф. ван Еемерен і Р. Гроотендорст визначають точку зору як відкрито виражену позицію аргументатора відносно сформульованої думки [11]. У структуралістській концепції аргументації (С. Томас, Т. Гов'є, Р. Джонсон, Е. Блер) застосовують логічний підхід до аналізу об'єкту аргументації, використовуючи поняття «висновок» – судження, яке отримане логічним шляхом на основі одного або кількох інших суджень – засновків, і розглядають його як висловлювання, яке дискутується і на підтримку якого висуваються аргументи: «Будь-яка пропозиція, що висловлює думку [яку хто-небудь висловив і обстоює], виражає те, що називається висновком аргументації» [23, р. 10; 29; 30]. Згідно з правилами логіки висновок впливає з уже доведених раніше засновків, таким чином підбиває підсумок міркуванню. З позиції діалектики точка зору завжди передує аргументам, лежить в основі обговорення й аргументації. Часто, для того щоб надати точці зору статус недоторканності від критики, аргументатор вживає вираз: «Я зараз роз'ясню свою точку зору». Заявляючи це, той, хто аргументує, припускає, що його точка зору вже була прийнята адресатом, хоча насправді питання може, як і раніше, залишатися відкритим. Висновок може бути твердженням, яке стає більше прийнятним завдяки іншим твердженням або більш зрозумілим завдяки іншим висловлюванням. Стосовно точки зору тільки прийнятність має значення.

С. Тулмін використовує поняття «претензія», яке пов'язано з проблемними питаннями і з вирішенням їх [24, р. 11–12]. У загальному вигляді аргументацію може бути представлено таким чином: постановка проблемного питання → висування претензії, яка як найбільш оптимальна відповідь на проблемне питання видається рішенням проблеми. Переваги такої претензії залежать від

аргументів, які пропонуються в її підтримку. Коли претензія, так само, як і точка зору, піддається сумніву, аргументатору необхідно надавати докази. Згідно з моделлю С. Тулміна, претензії необхідно підтверджувати, якщо під сумнів ставляться підстави, на яких вони базуються. Відмінність претензії від точки зору полягає, по-перше, у тому, що при виникненні в адресата аргументації сумнівів у правильності або істинності останньої її необхідно або обґрунтувати, або від неї відмовитися, а по-друге, претензія мається на увазі в кожному твердженні, у той час як не кожне твердження автоматично має на увазі точку зору. Для того щоб твердження стало точкою зору, повинно бути виконано додаткові умови.

В американській моделі дебатів судження, яке захищається й оскаржується, називається пропозицією. У дебатах сторони за допомогою аргументів намагаються підтвердити або спростувати судження, щодо якого існують розбіжності. Стверджуюча сторона захищає судження, а сторона, яка спростовує, – оспорує його. Стверджуюча сторона зобов'язана обґрунтувати пропозицію шляхом надання судді переконливих доказів правильності судження. Заперечуюча сторона не зобов'язана висловлювати свою альтернативну пропозицію і надавати докази на її підтримку, її єдине завдання – оспорювати судження, що дебатуються.

В американській моделі дебатів виділяють три типи пропозицій: фактичні судження, ціннісні судження і політичні судження [25, р. 47–48]. Тягар відповідальності захищати ці судження деякою мірою суворо визначено. Для кожного судження існує певна схема захисту, яка визначає коло ключових питань, які треба вирішити під час його захисту. Ключові питання – це питання, що стосуються судження визначеного типу. Відповіді на ці питання становлять або його пряме обґрунтування, або його пряме спростування [Там же, р. 60]. Для того щоб у суперечці зробити судження, яке дебатуються прийнятним для судді, стверджуюча сторона повинна обґрунтувати позитивні відповіді на всі ключові питання. Для цього дана сторона повинна надати аргументи на захист позитивної відповіді на кожне ключове питання. Заперечуючій стороні достатньо спростувати позитивну відповідь лише на одне з ключових питань. Якщо їй вдається це зробити, то відповідно до правил ведення дебатів суддя визнає судження неприйнятним [Там же, р. 61].

Точка зору і пропозиція схожі в тому, що обидва вони є судженнями і припускають наявність розбіжності в думці. Як пропозиція, що дебатуються, так і точка зору тягнуть за собою тягар доказів, від якого пропонент звільняється, висуваючи аргументи. Відмінності між даними поняттями полягають, по-перше, у контексті їхнього функціонування: пропозиції за визначенням є частиною формального, регламентованого спору-дебатів, а точка зору присутня як у формальній, регламентованій, так і в неформальній, нерегламен-

тованій дискусії. По-друге, у суперечці, що перебігає за правилами, кожна сторона має одне і тільки одне завдання відносно твердження: залежно від займаної позиції одна сторона має захищати твердження, друга – спростувати його.

Під час звичайної дискусії учасники мають більше можливостей. Той, хто заперечує точку зору, може також висунути й обстоювати протилежну точку зору, а той, хто обстоює вихідну точку зору, може почати оскаржувати протилежну точку зору. Ці відмінності відбиваються на обов'язку надавати докази. У дебатах заперечуюча сторона не зобов'язана доводити істинність протилежної пропозиції. Під час дискусії сторона, яка заперечує точку зору, не зобов'язана висувати протилежну точку зору, але якщо ця сторона висуває таку точку зору, то вона бере на себе зобов'язання наводити докази щодо її захисту.

Точка зору й окрема думка судді не є тотожними поняттями, як і точка зору й висновок. В окремій думці знаходить своє закріплення внутрішнє переконання суддів. У ній викладається правова позиція судді, що ґрунтується на його внутрішньому переконанні та є процесуальною формою викладу незгоди одного з суддів щодо питань, що вирішуються судом при колегіальному розгляді справи. Інститут окремої думки судді природним чином перетворює Суд в установу, де ведуться правові дебати і розвивається юридична думка. Треба відзначити, що останнім часом кількість випадків, коли судді застосовують інструмент «окрема думка», зростає. Зокрема, судді Конституційного Суду стали частіше використовувати інструмент «окрема думка» [26, с. 10]. Підґрунтям особистої правової позиції судді, викладеної в окремій думці, є правові, морально-етичні та психологічні фактори, як об'єктивні (обсягу та якості отриманих знань), так і суб'єктивні (характер сприйняття отриманої інформації, її оцінки, рівень її зберігання в пам'яті судді, особиста зацікавленість судді, його схильність до навіювання та наслідування, попередній досвід та ін.).

Судове переконання – це процес переконання судді в істинності чи хибності знань про обставини, що досліджуються у справі, а як результат цього – стан твердої та свідомої переконаності у встановленні істини та готовності прийняти рішення. Вказані вище елементи розуміються кожним суддею по-різному, унаслідок чого виникає суто індивідуальний процес формування переконання, що ґрунтується на достатньому обсязі знань про факти та обставини й дослідженні всієї сукупності доказів у справі. Індивідуальність такого процесу виявляється в тому, що одні й ті самі фактори можуть впливати на переконання та правову позицію судді по-різному, і це може знайти своє закріплення в окремій думці судді, якщо він залишився в меншості при колегіальному прийнятті рішення.

В основі висновків особливої думки повинні лежати найбільш відповідні, на думку судді, доводи та інші аргументи, використовувані для обґрунтуван-

ня позиції, яка не збігається з думкою більшості. У першу чергу, у висловлюваній точці зору не повинна проглядатися позиція необґрунтованості рішення, прийнятого більшістю. Це обмеження вказує на відмінність між поняттями «точка зору» й «окрема думка».

Висновки. Інтерес вчених до правової аргументації в межах комплексного підходу постійно зростає. Це впливає на розвиток правової аргументації. Для юристів, які займаються практичною діяльністю, виникає потреба дослідити особливості діалектичного підходу до правової аргументації, оскільки вчені, які його розробляють з'ясовують також питання прийняття рішення на основі оцінки ситуації в умовах існування різних позицій з її приводу. Від можливості раціональної правової аргументації залежить не тільки авторитет академічного права як наукової дисципліни, а й легітимність судових рішень.

Об'єктом правової аргументації є точка зору (позиція). Дане поняття не збігається за обсягом з поняттями «висновок», «претензія», «пропозиція, яка дебатується», «окрема думка судді». Точка зору в правовому контексті є джерелом наукового пізнання і може бути предметом подальшої дискусії правознавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін. ; за заг. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2015. 336 с.
2. Headnotes to the Judgment of the First Senate of 15 December 1999. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/1999/12/rs19991215_1bvr065396en.html (last accessed: 30.01.2023).
3. Кістяник В. І. Судова аргументація: особливості, порівняльний аналіз та вітчизняна і зарубіжна практика : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2021. 215 с.
4. Чорнобай О. Засадничі принципи юридичної аргументації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. № 4 (28). С. 126–131. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/dec/22777/21.pdf> (дата звернення: 30.01.2023).
5. Feteris E. T. The Analysis and Evaluation of Legal Argumentation from a Pragmadiialectical Perspective. *Proceedings of the Third International Conference on Argumentation* / ed. F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, C. A. Willard. Amsterdam: Sic Sat, 1995. № IV. P. 42–51.
6. Feteris E. T. A Pragmadiialectical Approach of the Analysis and Evaluation of Pragmatic Argumentation in a Legal Context. *Argumentation*. 2002. Volume 16. P. 349–367.
7. Feteris E. T. Conditions and Rules for Rational Discussion in a Legal Process: A Pragmadiialectical Perspective. *Argumentation and Advocacy*. 1990. № 26, 3. P. 108–117.

8. Feteris E. T. Rationality in Legal Discussions: A Pragma-dialectical Perspective. *Informal Logic*. 1993. № XV, 3. P. 179–188.
9. Kloosterhuis H. The Study of Analogy Argumentation in Law: Four Pragma-dialectical Starting Points. *Proceedings of the Third International Conference on Argumentation* / ed. F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, C. A. Willard. Amsterdam : Sic Sat, 1995. № IV. P. 138–145.
10. Plug J. Evaluating Tests for Reconstructing the Structure of Legal Argumentation. *Proceedings of the Fourth International Conference on Argumentation* / ed. F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, C. A. Willard. Amsterdam : Sic Sat, 1999. P. 639–642.
11. Eemeren F. H. van, Grootendorst R. Speech Acts in Argumentative Discussions: A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed towards Solving Conflicts of Opinion. Berlin ; Dordrecht : De Gruyter/Foris, 1984. 221 p.
12. Eemeren F. H. van, Grootendorst R. A Systematic Theory of Argumentation. The pragma-dialectical approach. Cambridge University Press, 2003. 226 p.
13. Eemeren F. H. van. Reasonableness and Effectiveness in Argumentative Discourse: Fifty Contributions to the Development of Pragma-Dialectics / F. H. van Eemeren [et al.]. Cham : Springer International Publishing, 2015. 902 p. doi: 10.1007/978-3-319-20955-5.
14. Feteris E. T., Kloosterhuis H., Plug H. J. Uses of Linguistic Argumentation in the Justification of Legal Decisions. *The Language of Argumentation*. Springer Verlag. 2021. P. 127–142. doi: 10.1007/978-3-030-52907-9_7.
15. Feteris E. T. The Dialectical Role of the Judge in a Dutch Legal Process. *Argument and Critical Practices: Proceedings of the Fifth Summer Conference on Argumentation* / ed. J. W. Wenzel. Annandale, VA : Speech Communication Association, 1987. P. 335–339.
16. Дудаш Т. Склад (корпус) правової аргументації: загальнотеоретична характеристика. *Публічне право*. 2021. № 2 (42). С. 138–148. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/42/pdf/14.pdf> (дата звернення: 30.01.2023).
17. Дудаш Т. Діалектичний підхід до правового аргументування й правової аргументації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2020. №2. С. 145–165.
18. Kistianyk V. I. Specifics of argumentation in judicial practice in Ukraine. *Krakowskie Studia Malopolskie*. 2020. Vol. 27. P. 37–49.
19. Щербина О. Логіка та юридична аргументація : монографія. Київ : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2013. 303 с.
20. Манько Д. Г. Юридична аргументація: поняття та технології здійснення. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса : Гельветика, 2018. Вип. 30. С. 21–23. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v30/7.pdf> (дата звернення: 30.01.2023).
21. Wronkowska S., Ziemiński Z. Zarys teorii prawa. Poznań : Ars boni et aequi, 2001. 257 p. URL: <https://docplayer.pl/8408681-Slawomira-wronkowska-zygmunt-zieminski-zarys-teorii-prawa-sone85-vp-pl.html> (дата звернення: 30.01.2023).

22. Манько Д. Г. Технології та алгоритми юридичної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2020. 460 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12885/Diss_Manko.pdf (дата звернення: 30.01.2023).
23. Govier T. A. *A Practical Study of Argument*. 7-th rev. ed. Belmont : Wadsworth, 2010.
24. Toulmin S. E. *The Uses of Argument*. Cambridge University Press. 1958. 247 p.
25. Freeley A. J. *Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision Making*. 8th ed. Belmont : Wadsworth, 1993. 488 p.
26. Городовенко В. Окрема думка судді як творче осмислення предмета конституційного провадження. *Публічне право*. 2020. № 1 (37). С. 9–20. doi: <https://doi.org/10.37374/2020-37-01>.

REFERENCES

1. Iurydychna arhumentatsiia. Lohichni doslidzhennia : monohrafiia. O. M. Yurkevych (Ed) et al. (2015). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
2. Headnotes to the Judgment of the First Senate of 15 December 1999. Retrieved from https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/1999/12/rs19991215_1bvr065396en.html [in English].
3. Kistianyk, V. I. (2021). Sudova arhumentatsiia: osoblyvosti, porivnialnyi analiz ta vitchyzniana i zarubizhna praktyka. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Chornobai, O. (2020). Zasadnychi pryntsyipy yurydychnoi arhumentatsii [Basic principles of legal argumentation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Serii: «Iurydychni nauky» – *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: «Legal Sciences»*, 4(28), 126–131. Retrieved from <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/dec/22777/21.pdf> [in Ukrainian].
5. Feteris, E. T. (1995). The Analysis and Evaluation of Legal Argumentation from a Pragma-dialectical Perspective. *Proceedings of the Third International Conference on Argumentation* / ed. F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, C. A. Willard. Amsterdam: Sic Sat., IV, 42–51.
6. Feteris, E. T. (2002). A Pragma-Dialectical Approach of the Analysis and Evaluation of Pragmatic Argumentation in a Legal Context. *Argumentation*, 16, 349–367.
7. Feteris E. T. (1990). Conditions and Rules for Rational Discussion in a Legal Process: A Pragma-dialectical Perspective. *Argumentation and Advocacy*, 26, 3, 108–117.
8. Feteris E. T. (1993). Rationality in Legal Discussions: A Pragma-dialectical Perspective. *Informal Logic*. XV, 3, 179–188.
9. Kloosterhuis H. (1995). The Study of Analogy Argumentation in Law: Four Pragma-dialectical Starting Points. *Proceedings of the Third International Conference on Argumentation* / ed. F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, C. A. Willard. Amsterdam : Sic Sat., IV, 138–145.
10. Plug J. (1999). Evaluating Tests for Reconstructing the Structure of Legal Argumentation. *Proceedings of the Fourth International Conference on Argumentation* / ed. F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, C. A. Willard. Amsterdam: Sic Sat., 639–642.

11. Eemeren, F. H. van, Grootendorst, R. (1984). *Speech Acts in Argumentative Discussions: A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed towards Solving Conflicts of Opinion*. Berlin/Dordrecht: De Gruyter/Foris.
12. Eemeren, F. H. van, Grootendorst R. (2003). *A Systematic Theory of Argumentation. The pragma-dialectical approach*. Cambridge University Press.
13. Eemeren, F. H. van. (2015). *Reasonableness and Effectiveness in Argumentative Discourse: Fifty Contributions to the Development of Pragma-Dialectics*. F. H. van Eemeren [et al.]. Cham : Springer International Publishing. doi: 10.1007/978-3-319-20955-5.
14. Feteris, E. T., Kloosterhuis, H., Plug, H. J. (2021). Uses of Linguistic Argumentation in the Justification of Legal Decisions. *The Language of Argumentation*. Springer Verlag, 127–142. doi: 10.1007/978-3-030-52907-9_7.
15. Feteris, E. T. (1987). The Dialectical Role of the Judge in a Dutch Legal Process. *Argument and Critical Practices: Proceedings of the Fifth Summer Conference on Argumentation* / ed. J. W. Wenzel. Annandale, VA: Speech Communication Association, 335–339.
16. Dudash, T. (2021). Sklad (korpus) pravovoi arhumentatsii: zahalnoteoretychna kharakterystyka [Composition (corpus) of legal argumentation: general theoretical characteristics]. *Publichne pravo – Public law*, 2 (42), 138–148. Retrieved from <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/42/pdf/14.pdf> [in Ukrainian].
17. Dudash, T. (2020). Dialektychnyi pidkhid do pravovoho arhumentuvannia y pravovoi arhumentatsii. *Filosofia prava i zahalna teoriia prava – Philosophy of law and general theory of law*, 2, 145–165 [in Ukrainian].
18. Kistianyuk, V. I. (2020). Specifics of argumentation in judicial practice in Ukraine. *Krakowskie Studia Malopolskie*, 27, 37–49.
19. Shcherbyna, O. (2013). Lohika ta yurydychna arhumentatsiia : monohrafiia. Kyiv: Vyd.-polihr. tsentr «Kyiv. un-t» [in Ukrainian].
20. Manko, D. H. (2018). Yurydychna arhumentatsiia: poniattia ta tekhnolohii zdiisnennia. *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific notes of the International Humanitarian University*, 30, 21–23. Retrieved from <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v30/7.pdf> [in Ukrainian].
21. Wronkowska, S., Ziemiński, Z. (2001). *Zarys teorii prawa*. Poznań: Ars boni et aequi. URL: <https://docplayer.pl/8408681-Slawomira-wronkowska-zygmunt-zieminski-zarys-teorii-prawa-sone85-vp-pl.html> [in Poland].
22. Manko, D. H. (2020). Tekhnolohii ta alhorytmy yurydychnoi diialnosti. *Doctor's thesis*. Odesa. Retrieved from http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12885/Diss_Manko.pdf [in Ukrainian].
23. Govier, T. A. (2010). *A Practical Study of Argument*. 7-th rev. ed. Belmont: Wadsworth.
24. Toulmin, S. E. (1958). *The Uses of Argument*. Cambridge University Press [in English].
25. Freeley, A. J. (1993). *Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision Making*. 8 th ed. Belmont: Wadsworth.
26. Horodovenko, V. (2020). Okrema dumka suddi yak tvorche osmyslennia predmeta konstytutsiinoho provadzhennia. *Publichne pravo – Public law*, 1 (37), 9–20. doi: <https://doi.org/10.37374/2020-37-01> [in Ukrainian].

Pavlenko Zhanna Oleksandrivna, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Klykov Oleksandr Ihorovych, graduate student of the Department of Philosophy, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

THE OBJECT OF ARGUMENTATION IN THE LEGAL CONTEXT: BASIC CONCEPTS AND APPROACHES

The article provides an understanding of the contribution of the main approaches to decision-making in legal argumentation through a brief overview of the main concepts related to its object. It is substantiated that the concept of «point of view» as an object of argumentation in the legal context is not the same as the concept of «conclusion», «claim», «proposal», «separate opinion of the judge».

Keywords: *legal reasoning; rational discussion; view; claim; the proposition being debated; separate opinion of the judge.*

